

Superar l'hivern

Els mesos més freds de l'any sembla que la natura estigui adormida. Però aquesta és una visió simplista de la realitat. A l'hivern hi ha tanta o més activitat que a la resta d'estacions, sobretot per alguns grups d'espècies. D'altres, és veritat, romanen en repòs fins a l'arribada del que en diem bon temps.

Astronòmicament, l'hivern és el període de temps entre el solstici de final d'any i l'equinocci de primavera. Hem convingut que això sigui entre el 21 de desembre i el 21 de març, si fa no fa. Meteorològicament, en canvi, es considera hivern els mesos sencers de desembre, gener i febrer. El març ja correspon, tot ell, a la primavera. Així doncs, els mesos plenament hivernals, vist tant des de la posició dels astres com des de les condicions meteorològiques, són gener i febrer. Generalitzant i simplificant una mica, les condicions ambientals d'aquests mesos d'hivern hivern al nostre Pirineu són de bon descriure. Les hores de llum van augmentant, el dia creix, però encara tenim un bon grapat d'hores de nit. El fred arriba al seu màxim. De vegades el desembre i el març també poden ser molt freds, però les fredorades més severes es

produeixen al gener o al febrer. Pel que fa a precipitacions, aquests dos mesos són els més secs de l'any. Sovint estem sota la influència d'altres pressions (els coneguts anticlons) i això allunya les precipitacions de casa nostra i instal·la boires persistents a zones

L'afectació de la neu sobre la fauna i la flora varia molt segons el gruix que se n'acumuli.

Tenir les branques flexibles és una bona manera que els avets han trobat de resistir el pes de la neu.

fondes del país. I és clar, a l'hivern neva. La neu és el meteor més característic d'aquests mesos. Tot i el règim de precipitacions esmentat, en cas de produir-se'n, molt sovint són en forma de neu. L'altitud i el fred marcaran fins on arribarà la dama blanca. Totes aquestes condicions són prou especials per imaginar que les espècies que hi hagin de fer front se les han d'haver empescat per superar-les.

Els fruits vermells del besurt o moixera de guilla són un bon aliment per a moixons i mamífers quan a l'hivern la neu ho cobreix tot.

A les nostres comarques tenim arbres de fulla caduca i arbres de fulla perenne. Tant un comportament com l'altre són respostes als canvis estacionals que vivim a les nostres latituds. Les fulles tendres de cirerers, oms, freixeres, bedolls i trèmols, per dir només uns quants arbres caducifolis, no resisteixen la manca de llum i, sobretot, les baixes temperatures de l'hivern. A aquests arbres els surt més a compte perdre totes les fulles a la tardor i treure'n de noves quan hi hagi prou hores d'insolació i el temps s'abonanci. L'altre grup, el que no les perd (però sí que les renova, per això hi ha pinassa al terra dels boscos de pins

i avets) ha desenvolupat un sistema anticongelant per evitar que els fluids de tronc i branques es glacin i trenquin els teixits de la fusta: la resina. Això, juntament amb una estructura cònica i una bona elasticitat per suportar el pes de la neu, fan dels pins negres i els avets els reis dels arbres d'alta muntanya. Però no tots els perennifolis pirinencs són coníferes. Alzineres, boixos, abarsets, estepes de muntanya i alguna perla mediterrània que s'enfila muntanyes amunt, tampoc no perden les fulles de cop i sempre les veiem verdes. En aquests casos, l'orientació del lloc on creixen juga un paper fonamental. Potser el cas més clar és el de l'abarset, la mata de flors rosa fúcsia que cobreix el sotabosc dels boscos i les clarianes de l'alta muntanya. Tot i viure on viu, aquesta és una espècie poc tolerant al fred extrem. És conegut l'efecte manta que la coberta de neu fa sobre tot allò que cobreix: sota un metre de neu la temperatura no baixa dels 0°C o ben poc. En canvi a fora, per sobre del mantell nival, en aquelles alçades les temperatures cada any baixen dels -10°C ben bé. Si les solanes perden la neu abans que les obagues, ja podem imaginar on s'estima més créixer l'abarset... a les obagues, molt bé! Entre les plantes del nostre territori encara hi ha

Algunes plantes, com el marxívol, aprofiten els últims dies d'hivern per rebrotar, abans que els arbres caducifolis treguin la fulla.

més tècniques per superar l'hivern. Hi ha unes quantes flors que, passada l'època de floració, es van pansint fins que a la tardor només en queda una tija seca que acaba trencant-se. Sembla que la planta s'hagi mort, però en realitat hi ha una part invisible d'ella que la manté viva, sota terra, en forma de bulbs i tubercles. Quan torni el bo, aquells cabdells apinyotats de teixits rics en nutrients i aigua rebrotaran i gaudirem d'una nova generació de marçòlics, grandalles, gençanes, narcisos de muntanya, albons, etc guarnint el nostre paisatge.

La paó de dia hiverna així, en forma adulta. Té el cos pilós per resistir el fred.

Els animals també han desenvolupat estratègies per vèncer l'estació freda. Entre els invertebrats, com per exemple algunes papallones, trobem larves (erugues en aquest cas) que construeixen nius sedosos i tèrmics als arbres de què s'alimenten. Com més assolada és la contrada i més suavitat de temperatures, més de pressa creixen les erugues. Aquest hivern en tenim una bona mostra en l'atac fortíssim de processionària del pi en alguns boscos de les nostres comarques. D'altres papallones, en canvi, hivernen ja en forma adulta, com per exemple la boniquíssima paó de dia. Per això, a final d'hivern ja en podem veure voleiant. Si que han anat de pressa a fer la metamorfosi, podríem pensar. Doncs no, és que han hivernat en forma adulta arrecerades a sota d'un tronc o en una escletxa d'un arbre.

Entre algunes espècies de vertebrats que també fan una metamorfosi, això de passar

La hibernació és la principal estratègia entre els amfibis com la salamandra per superar l'hivern.

l'hivern com a larva o hivernar com a adult també s'estila. El tòtil, per exemple, ho fa en forma de cullereta o capgròs, tot i que la majoria d'amfibis com ell hivernen sota terra, pedres, fullaraca o troncs ja en forma adulta. El son hivernal no és exclusiu dels amfibis i dels rèptils, entre els vertebrats. Alguns mamífers també ho fan. És ben conegut el cas de la marmota, l'ós bru o la rata cellarda. A la tardor, aquests animals han menjat molt i acumulat reserves de greix que els serviran de nutrients mentre el seu cos està en un estat d'inactivitat gairebé total. Però la major part dels nostres mamífers a l'hivern estan actius, i una de les millors maneres de saber de la seva presència és trobar-ne les petjades sobre la neu. A més de l'acumulació de greix, la classe a què pertanyem els humans ha buscat altres maneres de fer front al fred. En el nostre cas ens abriguem amb teixits, en el seu muden el pèl per tenir una capa protectora més espessa i càlida. L'isard o la guineu, per exemple, a l'estiu llueixen un pelatge curt i de coloració més clara, mentre que ara el tenen més llarg, espès i fosc.

El pelatge de la llúdriga és una veritable capa protectora contra el fred i la humitat. Això li va costar molt car anys enrere, quan se'n caçaven per fer-ne abrics.

El cercavores, i molts d'altres moixons, té un plomatge nupcial i un altre d'hivernal. El primer és acolorit, com aquest, i el d'ara és bastant més apagat.

Hi ha una classe de vertebrats que també se les empesca totes per superar l'hivern: els ocells. Les espècies més petites, com el reietó, les nits d'hivern fan una mena d'hibernació nocturna. Els batecs del seu coret s'alenteixen més del compte i la seva temperatura corporal baixa a fi de gastar el mínim d'energia per mantenir les constants vitals. L'endemà, es refan i cerquen aliment sense parar. Però com que volen, els ocells van on volen. I per això la seva principal resposta a les estretors hivernals és volar, és a dir migrar, tocar el dos, marxar, a llocs amb més aliment i de pas menys rigorosos. Al número 2 d'aquesta revista vam parlar de les migracions. Ja ho dèiem aleshores, que migrar és una resposta a la manca de menjar causada pel refredament de les temperatures. Per tant, els viatges migratoris són una altra manera de superar l'estació freda. El de tardor té com a objectiu passar l'hivern a contrades més falagueres. El de primavera servirà per reproduir-se en les millors condicions. Des d'un punt de vista geogràfic, de migracions n'hi ha de dues menes: les latitudinals (de nord a sud i tornar) i les altitudinals (de cotes altes a zones baixes i a l'inrevés). Les primeres potser les tenim més al cap. Són les típiques migracions de les orenetes, els rossinyols, les cigonyes i tantes i tantes altres espècies que a la tardor veiem que se'n van cap al sud, i que a la primavera tornen per criar o bé passen de llarg per anar-ho a fer més al nord. Però les segones potser són més desconegudes. A les nostres comarques pirinenques en tenim bons exemples: merles d'aigua, grassets de muntanya, reietons, llucarettes, pinsans i cercavores, entre altres, baixen de les cotes altes on han niuat a passar l'hivern als fons de vall o a llocs propers de menys fred i neu. Aquests desplaçaments no estan tan ben estructurats com les migracions latitudinals, i sovint no els fan tots els individus de

l'espècie en qüestió, sinó només una part de la població (els joves de l'any, per exemple), o en funció de les condicions de cada hivern. Tècnicament, el concepte de migració grinyola una mica aplicat a aquests moviments, però pel que ens interessa ja fa el fet. I encara hi ha ocells que han après a fer una altra cosa per superar l'hivern: atansar-se als jardins, balcons, horts i parcs a buscar menjar. Saben que on hi ha gent hi pot haver molles de pa i altres restes que els ajudaran a treure el ventre de pena. Moguts per l'afany de "tenir-los" a casa, cada vegada hi ha més persones que els posen menjar expressament. Sens dubte és una ajuda, sobretot quan neva, però no pas imprescindible. Ara bé, tenir mallerengues a la menjadora del jardí mentre esmorzes és atansar-te a la natura sense moure't de casa. Si a més a més cau una bona nevada, la sensació d'hivern natural es multiplica per mil. ●

Text i fotos: **Jordi Dalmau i Ausàs AUBÈRIA**

Quan la neu impedeix l'accés a l'aliment, les menjadores per a moixons es converteixen en una mena d'oasis hivernals.